

Celâl ve cemal aynasında

Tire'den Ünal Ziylan: "İşaratü'l-i'caz'ın 33. sayfasında Allah'ın esması celâli ve cemali boyutta ele alınmış. Ve, "her bir âlemde emir ve nehiy, sevap ve azap; terğib ve terhib, tesbih ve tahmid, havf ve reca gibi pek çok fûruat, celâl ve cemalin tecellisiyle teselsül ede gelmektedir" denmiştir. Keza, sayfa 108'de bu cümle biraz daha açılarak izah edilmiştir.

Bu izahta geçen sıfat-ı ezeliye âlemi, sıfat-ı ef'al âlemi, ef'al âlemi ve diğer âlemlerin neler olduğunu ve aralarındaki farkları açıklayarak, bu âlemlerdeki celâl ve cemal tecellilerini açar mısınız?"

Bediüzzaman Hazretlerinin, "Bismillahirrahmanirrahim" âyetinin tefsirinde Allah'ın isimlerini iki ana başlık altında ele aldığını önceki günkü yazımızda işaret etmiştik. Bunlar: 1- Celâlî isimler. 2- Cemalî isimler.

İslâm'daki İlâhî emirler, emirleri yapanlara vaad edilen sevaplar, İslâm'ı sevdirek ve müjdeleyerek tebliğ etme, Allah'a hamd etme ve şükretme ve bütün bu fiillerden sonra Allah'ın rahmetini ümid etme cemal tecellilerindedir.

Keza İslâm'da bulunan nehiyeler, bu nehiyeleri çiğneyenlere verilen azaplar, İslâm'ı yerine göre korkutarak ve uyararak tebliğ etme, Allah'ı tespih etme ve Allah korkusunu dem ve damarlarında yaşama ise celâl tecellilerindedir.¹

Sıfat-ı ezeliye âleminden maksat, Allah'ın zatıyla beraber ezelden beri var olan sıfatlarıdır. Allah'ın sıfatları ezelidirler ve ebedidirler. Hiçbir İlâhî sıfat sonradan olmuş değildir, hadis değildir ve geçici değildir.

Sıfat-ı ef'âl âleminden maksat, Allah'ın ezeli olan fiil sıfatlarıdır.

Bilindiği gibi, klâsik kelâmında da Allah'ın sübuti sıfatları, zati sıfatları ve haberi sıfatları bulunduğu gibi, Maturidilerin “tekvin” dedikleri fiili sıfatlar da vardır. Rızık verme, hayat verme, öldürme, yaratma, zengin kılma, merhamet etme, lütfetme, iyi yapma, kahretme, korkutma, cezalandırma... vb. gibi sıfatlar birer fiil ihtiva ettikleri için fiili sıfatlar diye adlandırılırlar. Bunlardan hayat verme, rızık verme, yaratma, zengin kılma, merhamet etme, lütfetme, iyi yapma gibi fiiller cemali tecellilerdir. Öldürme, fakir kılma, kahretme, korkutma, cezalandırma gibi fiiller ise celâli tecellilerdir.

Fiiller âleminden maksat, içinde yaşadığımız kâinatta tecelli eden İlâhî fiillerdir. Deprem, âfet, sel, ölüm, rüzgâr, yağmur, bahar, hayat bunlardan sadece bir kaçıdır. Malûmdur ki, saymaya güç yetiremediğimiz fiiller deryasında yüzüyor. Bu fiillerin her birisinde ya celâli tecelli hâkim, ya da celâli tecelli hâkim durumdadır.

Meselâ, deprem, âfet, sel, ölüm, hortum fiilleri, keza âhiretin cehennemi ve nâr'ı birer celâli tecellidir. Rüzgâr, yağmur, bahar, hayat fiilleri, keza âhiretin cenneti ve nuru birer cemali tecellidir. Allah'ın, yarattığını güzel yaratması, yarattığı ile insanı sevindirmesi ve mesut etmesi cemali tecellidir; yarattığı ile insanı korkutması, cezalandırması, ağlatması, üzmesi ve insana heybet vermesi celâli tecellidir.

Âlem-i zikirden maksat, Allah'ı zikredenlerin zikir üslûpları, zikir lâfızları ve zikir tarzlarıdır. Zikir lâfızlarından “elhamdülillah”, “eşşükrülillah” gibi hamdler ve şükürler birer cemali tecellidir. Allah'a cemal tecellilerine karşı şükredilir ve hamd edilir.

Keza, “Allahü ekber”, “Sübhanallah” gibi tespihler birer celâli tecellidir. Veya celâl tecellilerine karşı Allah'a tespih edilir.

Âlem-i kelâmdan maksat, Kelâm sıfatının kuşattığı tecellilerdir. Din olarak İslâmiyet ve kitap olarak Kur'ân, Kelâm sıfatının tecellilerindedir. Kur'ân'a bu sebeple “Kelâm-ı Kadim” denmiştir. Netice itibariyle İslâmiyet'in emirleri cemali, nehiyleri ise celâli tecellilerdendir.

Âlem-i irşaddan maksat, insanları Allah'ın dinine yönlendirme, sevdirmeye ve teşvik etmeye çerçevesinde yapılan gayretlerdir. Bu gayretler de iki şekilde yapılmaktadır: 1- Allah'ın vaad ettiği mükâfatları zikrederek benimsetme ve sevdirmeye gayretleri. 2- Allah'ın ceza âlemi olarak yarattığı cehennemden korkutma, ateşle uyarma ve günahı sakındırma çabaları. Bunlardan birincisi cemali tecellilerdendir. İkincisi celâli tecellilerdendir.

Celâlî ve cemalî sıfatlar vicdana tecelli edince, cemalî sıfatlar umut doğuruyor; celâlî sıfatlar korku meydana getiriyor.

Umut ile korkunun vicdanda dengeli bir biçimde korunması irşad için önemlidir. Kişi umut ile Allah'ın rahmetinden umudunu kesmez ve hakka girer, doğru yola dâhil olur. Korku ile de, Allah'ın azabından emin olmaz ve kötü yollardan sakınır.2

Dipnotlar:

1. İşaratü'l-İ'caz, (yeni tanzim), s. 33.
2. İşaratü'l-İ'caz, (yeni tanzim) s. 108.